

Cocquyt, S. (2019)

Het spijt mij. Over bemiddeling na een verkeersongeval

Berchem: Epo

Lieve Lagae*

Sabine Cocquyt is ervaringsdeskundige, therapeute, germaniste en schrijfster van boeken over de persoonlijke impact van ernstige verkeersongevallen op slachtoffers¹ en veroorzakers van een verkeersongeval. *Het spijt mij* is haar vierde boek uitgegeven bij Epo.² Cocquyt schrijft (voorlopig) alleen over dit thema; haar motor is de schokkende ervaring toen haar zoontje van negen in 1990 zwaar gewond werd in het auto-ongeval waarbij haar beide ouders omkwamen en ook haar twee neefjes gewond raakten. Ont-hutsend familiedrama.

Elk boek van Cocquyt is vanuit een ander perspectief geschreven. Het **eerste** boek neemt je mee naar de beleving van familieleden/betrokkenen die geconfronteerd worden met een tragisch auto-ongeval. Wat doe je dan,

1 Het begrip slachtoffer moet in deze context begrepen worden als het slachtoffer zelf en zijn naaste omgeving, meestal de familieleden. Wanneer het slachtoffer overleden is, gaat het uiteraard om de nabestaanden. Het woord 'dader' klinkt zwaar in de context van een verkeersongeval, omdat de verantwoordelijkheid niet altijd feitelijk of juridisch vastgesteld kan worden.

2 In *De stille epidemie* vertelt de auteur hoe haar ouders verongelukten na een aanrijding met een dronken chauffeur. In *Over-hoop* beschrijft ze wat er gebeurt als een kind slachtoffer wordt van een verkeersongeval en daar een hersenletsel aan overhoudt. *Mij overkomt het niet* bundelt indringende gesprekken met vijf veroorzakers van verkeersongevallen. (www.epo.be)

* Sociale en familiale bemiddelaar, vrijwillige burenbemiddelaar bij stad Antwerpen. Lid van het Bureau van het FBC.
E-mail: lieve.lagae@gmail.com

hoe ga je verder met je leven, met je partner, met de andere kinderen? Het **tweede** boek beschrijft het revalidatieproces van de jongen van negen die uit zijn coma ontwaakt en een blijvend hersenletsel heeft. Hoe verhoudt deze jongere met een niet-aangeboren hersenletsel zich tot de wereld der vanzelfsprekendheden waar hij zelf deel van was? Alles moet hij opnieuw leren. Het wordt nooit meer hetzelfde. In het **derde** boek verschuift Cocquyts' aandacht naar de dader: hoe verwerkt hij het fatale incident wanneer hij³ tot het besef komt welke ravage het verkeersongeval heeft veroorzaakt bij het slachtoffer en zijn omgeving. Het **vierde** boekje dat hier op tafel ligt, *Het spijt me*, behandelt de (positieve) invloed van begeleide gesprekken tussen slachtoffer en dader op het verwerkingsproces dat beiden doormaken. Wat maakt die gesprekken 'helend'? Een expliciet antwoord geeft het boekje niet. Wel biedt het zeven verhalen van mensen die elkaars wegen kruisen als gevolg van een verkeersongeval. Aan de hand van de zeven getuigenissen vertellen slachtoffers en veroorzakers over hun motieven en twijfel om elkaar te ontmoeten en wat het hen opleverde.

Het gemeenschappelijke is de rol die Moderator, de Vlaamse vzw voor herstelrecht en bemiddeling (<http://moderator.be>), speelt om ontmoetingen tot stand te brengen tussen het slachtoffer en de veroorzaker van het ongeval. Wat 'doet' herstelbemiddeling met deze getuigen? De auteur heeft ervoor gekozen om de verhalen voor zichzelf te laten spreken, om het niet uit te leggen. We moeten zelf tussen de lijntjes lezen waarin de waarde schuilt van de herstelbemiddeling. Ieder heeft zijn eigen verhaal, legt andere klemtonen. Wanneer men met een metabril naar de getuigenissen kijkt, gaat het in essentie om erkenning. Als de dader authentiek kan overbrengen dat hij beseft welke ravage het ongeval bij het slachtoffer heeft aangericht en spijt en schuldgevoel uit, kan deze erkenning helend zijn voor het slachtoffer. Zijn schade wordt 'gezien'. Als het slachtoffer daarop kan erkennen dat de veroorzaker ook leed ervaart als gevolg van het gebeurde – geen vergelijkbaar leed maar wel leed – kan dit voor een schuldbewuste dader een belangrijk verschil maken in zijn verwerkingsproces. Zijn gehavende zelfbeeld kan herstellen. De erkenning zorgt voor een herdefiniëring

3 Voor de leesbaarheid gebruiken we de mannelijke persoonsvorm, ook wanneer alle seksen bedoeld worden.

en herkadring. Zolang slachtoffers en veroorzakers elkaar niet ontmoet hebben, is het menselijk dat ze veel invullen vanuit aannames: de hiaten in hun herinnering, in hun initiële verklaringen of in de politionele vaststellingen. Rond schuld en verantwoordelijkheid ontstaan op die manier negatieve veronderstellingen en bijhorende waardeoordelen. Wanneer ze elkaar beluisteren kleuren ze hun interpretatiekader meestal bij, waardoor hun oordeel en gevoelsbeleving milder worden.

Naast slachtoffer en dader is een derde actor actief in de verhalen: de volksmond, commentaar van de omgeving, soms enigszins begripvol, vaak hevig vijandig. Deze actor werkt polariserend. Het slachtoffer ontvangt sympathie en medeleven, mensen kunnen zich het leed van een slachtoffer voorstellen. De dader krijgt geen steun, alleen veroordeling over zich heen. Ook als hij als een voorzichtig en zorgzaam persoon bekend staat, toch krijgt hij een stigma: de ‘veroorzaker van een dodelijk/ernstig verkeersongeval’. De sociale omgeving onthoudt dit ook goed. Deze publieke afkeuring, bovenop zijn zelfverwijt, zijn vaak schrijnend besef van verantwoordelijkheid, maakt dat hij zich terugtrekt in schaamte en schuldgevoel. Hij vermijdt het contact met de buitenwereld, komt er vaak niet toe om spontaan enig gebaar te stellen naar het slachtoffer, hij vermijdt de confrontatie. Ook al is de verantwoordelijkheid voor het ongeval diffuus, ook al speelden externe factoren een hoofdrol, meestal richt de veroorzaker zijn boosheid en verdriet op zichzelf. Hij komt in een sociaal isolement terecht. Zijn zelfbeeld is geschonden. Dit is het leed van de dader, leed waar de sociale omgeving veel minder mee vertrouwd is en zelden rekening mee houdt.

Als het slachtoffer en de dader onder professionele begeleiding samengebracht worden – meestal op verzoek van het slachtoffer, soms op vraag van de dader – vallen heel wat vooronderstellingen weg. Wanneer de dader aandachtig luistert naar het verliesverhaal van het slachtoffer, kan overbrengen dat hij beseft hoeveel pijn en verlies het ongeval veroorzaakt, wanneer hij zijn diepe spijt uitdrukt voor het gebeurde, verantwoordelijkheid neemt voor waar hij tekortgeschoten is, als hij vraagt of hij iets kan doen om het leed te verzachten ... dan kan deze erkenning een belangrijk keerpunt vormen in het verwerkingsproces van het slachtoffer. Hij wordt milder in zijn oordeel. Naargelang de context kan hij ertoe komen om het gebeurde te herdefinieren als een noodlottige samenloop van omstandigheden die

iedereen kan treffen. Deze herkadering kan een belangrijk keerpunt vormen in het helingsproces van beiden. De ontzetting, onbegrip, boosheid van het slachtoffer transformeren zich, andere facetten van het rouwproces komen nu op de voorgrond: verdriet om wat men verloren is, zorg of angst voor de toekomst, hoop op een zo goed mogelijke evolutie, zoeken naar passende hulpbronnen en steun, naar een handleiding voor de juridische, materiële, financiële aspecten. Ook de dader kan hierdoor milder worden voor zichzelf, zijn gehavende zelfbeeld weer opbouwen.

De rode draad die het boek aanbiedt, is het heilzame van herstelbemiddeling, op voorwaarde dat het proces begeleid wordt met kennis van zaken, volgens het ritme en de wensen van de betrokkenen. Er is geen vaststaand format. Men begint met een onderzoek naar wie het gesprek wil voeren: het slachtoffer zelf, een familielid, de ouders samen of een van beiden ... Dan volgen intakegesprekken met beide partijen apart om te peilen naar de verwachtingen en om deze eventueel te temperen. Daarna wordt op maat verder gewerkt, stap voor stap. Die omzichtige benadering is nodig: noch slachtoffers noch verantwoordelijken van verkeersongevallen mogen bijkomende schade oplopen. De bemiddelaar moet inschatten wanneer en in welke mate betrokkenen klaar zijn om elkaar te ontmoeten op een serene manier. De getuigenissen blijven zeer vaag over het voortraject, de interventies van de bemiddelaar, de voorwaarden die moeten vervuld zijn om een succesvolle herstelbemiddeling aan te vatten en te realiseren. Wel krijgt de lezer mee dat er gradaties zijn in het succes van een herstelbemiddeling. Mooi is wanneer partijen vaststellen dat niemand dit gewild heeft: 'Het was die fatale seconde, toen het fout liep. Het kon iedereen overkomen.' Alle betrokkenen zouden de klok willen terugdraaien, als dat kon ... Het slachtoffer en de veroorzaker vinden elkaar in de mildere betekenisgeving, 'de ongelukkige samenloop van omstandigheden'.

Sommige getuigen die aan het woord komen zijn doorgoede mensen. Zij geloven al bij voorbaat in de onschuld en goede intenties van de veroorzaker. Voor andere slachtoffers is het hard werken om hun afkeer te overwinnen, hun vooroordelen los te laten, als ze daarin al slagen. Het voortraject met hen zal langer duren ... Voor de daders geldt hetzelfde: de ene zal vol

vertrouwen spontaan contact opnemen met het slachtoffer, de ander moet al zijn moed bijeenrapen om het slachtoffer onder ogen te komen.

Psychiater Dirk De Wachter schrijft in zijn voorwoord: 'Dit boek toont aan tot welke graad van beschaving de mens in staat kan zijn ondanks ernstige kwetsuren en onrecht.' Dit geldt bij uitstek voor de schrijfster, die de ondenkbare gebeurtenis die haar gezin en familie trof, weet te overstijgen in een engagement voor lotgenoten.

Het is nochtans niet altijd halleluja. Er zijn inleefbare reacties van slachtoffers die de confrontatie uit de weg gaan, die geen excuses willen horen: 'Hij meent het niet. Hij zal nooit beseffen hoe diep dit bij ons inhakt.' Men is nog in shock, sluit zich af of men is woedend omdat objectief vastgesteld is dat de veroorzaker zich schuldig maakte aan onverantwoordelijk rijgedrag. Men is bang van de eigen agressieve gevoelens, men wil de ander 'iets aandoen'. Het kan om zelfbescherming gaan, men vreest dat een gebrek aan fijngevoeligheid van de dader een vloedgolf van emoties zal losmaken. Er is weerstand om alles weer op te rakelen ... Een middenweg vinden zij die geen face-to-facecontact willen, maar wel bereid zijn om indirect, via de bemiddelaar, te communiceren.

Wat opvalt is hoe vaak nabestaanden feitelijke informatie hopen te krijgen van de veroorzaker, bijvoorbeeld waarom hij niet tijdig stopte. Gaat herstelbemiddeling dan niet essentieel over uitwisseling op betrekkingsniveau? Zijn deze vragen slechts het opstapje om daarna dieper door te dringen tot de belevingswereld van de veroorzaker? We krijgen weinig methodische hints, het is eerder een boek voor de slachtoffers, de daders, voor zelfhulpgroepen. Omdat de verhalen voldoende genuanceerd en inlevend geschreven zijn, kan de professional toch een begin van methodische antwoorden terugvinden. Wil de bemiddelaar of de hulpverlener verder graven naar de theorie, de methodiek, de gereedschapskoffer van de herstelbemiddelaar, zal hij rechtstreeks bij de specialisten van herstelbemiddeling moeten aankloppen.⁴

4 Het boek kon worden gerealiseerd dankzij de actieve bijdrage van Moderator vzw, gespecialiseerd in herstelbemiddeling. Zij brachten schrijfster en getuigen met elkaar in contact. In de laatste pagina's van het boek wordt een overzicht gegeven van instanties en verenigingen waarbij slachtoffers en/of daders steun kunnen vinden.

Het boek is mooi geschreven, soms poëtisch: 'Weven, dat is het beeld dat bij me opkomt als ik mij de bemiddelingsgesprekken voorstel. Er wordt geweven, behoedzaam, met broze, kwetsbare draden. Voorzichtig mengen ze zich, de draden en de kleuren, soms teer, soms fel. Gaandeweg vormt zich een tapijt, een zachte deken, waar elk zijn pijn op neerlegt.' (p. 61)

De getuigenissen zijn gevarieerd wat het boek boeiend houdt, het is een doorlezer. Men herkent de taalvaardigheid van de germaniste en het rijke gevoelsregister van een sensitieve, gelouterde vrouw. Cocquyt zal met dit onderwerp en met haar gevoelige schrijfstijl vele lezers emotioneel raken. Wie werd in zijn omgeving immers nooit door een verkeersongeval getroffen?

Ik durf dit boekje warm aanbevelen aan therapeuten en bemiddelaars. Zij moeten het lezen, niet alleen omdat het mooi geschreven is, maar om het te kunnen aanbieden aan slachtoffers en veroorzakers van verkeersongevallen, wanneer het geval zich voordoet in hun praktijk. Het is noodzakelijk, urgent en belangrijk dat deze mensen weten welke initiatieven er voor hen bestaan. Elk slachtoffer is er één te veel. Laat ons minstens zorg dragen voor de getroffenenen. Dit boekje is een uitstekende wegwijzer.